

ה "תלונת שווא" על "ניכור ההורי" – הצורך בהרתעה (בעקבות הוראות נשיאת בית המשפט העליון, כבוד השופטת אסתר חיות) דניאלה אסרף*

א. מבוא ; ב. תופעת "ניכור הורי" (Parental Alienation) והתמודדות מערכת המשפט ; ג. הוראות נוהל של נשיאת בית המשפט העליון (הוראת שעה) ; ד. תלונות שווא בגין ניכור הורי : 1. אי התאמה בין הקלות שבמתן הסעדים עת נשמעת טענת ניכור הורי לבין חומרתם. 2. הקושי באבחנת "ניכור הורי" כהגדרתו ה"אמיתית". 3. התנהלות רגשית של הצדדים בסכסוכי משפחה. 4. סיבה טקטית - הסוואת אלימות באמצעות טענת ניכור הורי ; ה. תלונות שווא בדבר "ניכור הורי" – הלכה למעשה ; ו. הצעה להוראות שמטרתן הרתעה מפני שימוש לרעה בטענת "ניכור הורי" ; ז. סיכום והצעות למחקר עתידי.

א. מבוא

בשנים האחרונות אנחנו עדים להכרה הולכת וגוברת מצד מערכות המשפט, הסעד והרווחה בתופעת "ניכור הורי". ניכור הורי הוא תוצר של דינמיקה משפחתית וסביבתית, אגב גירושין, במסגרתו ילד מסרב לקיים עם אחד מההורים קשר שוטף או רופף עד סירוב מלא, ללא כל צידוק, כתוצאה מהתנהגות מסיתה של ההורה האחר.¹

מדובר בתופעה חמורה המשולה בפסיקה ל"עבירה פלילית" המסבה נזקים עצומים לילדים.² היו כאלה שהגדירו את התופעה כמעין חטיפה נפשית של הילד.³ בשל חומרת התופעה, בדיקתה מצריכה את בתי המשפט למנות עובדי רווחה, אפוסטרופוס לדין ואף לעיתים גורמים מקצועיים פרטיים כגון פסיכולוגים. מדובר על הליכים (משפילים) הכרוכים בהוצאות רבות שלרוב לא מתוקצבות ומושטות על הצדדים להליך. הליכים אלו לבדיקת ה"אשמה" הם אינטנסיביים, בלתי גמישים, יקרים ודורשים תעצומות נפש.

משנת 2018, החלו בתי משפט לענייני משפחה "להנהיג" נהלים וקבעו הלכות משפטיות כדי למנוע ניכור הורי ולגדוע אותו באיבו, מוקדם ככל האפשר - בין היתר, באמצעות סנקציות חריפות כגון קנסות, שלילת מזונות ושלילת משמורת.⁴

כחלק ממיגור תופעת "הניכור ההורי", ביום 8.10.2020 פרסמה נשיאת בית המשפט העליון, כבוד השופטת אסתר חיות, נוהל לטיפול בתי המשפט לענייני משפחה בהליכים דחופים שעניינם הבטחת קשר בין הורים לילדיהם.⁵ נקבע כי הנוהל יעמוד בתוקף החל מיום 25.10.2020 ועד ליום 25.04.2023. מטרת הנוהל הינה, בין היתר, לקבוע סדרי

* ד"ר דניאלה אסרף הינה מרצה וסגנית דיקנית בבית הספר למשפטים במכללה האקדמית נתניה וכן מרצה וחברת סגל בבית הספר למשפטים במכללה האקדמית צפת.

¹ "מוניקנדס-גבעון" מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי" הכנסת מרכז המידע והמחקר, עמ' 2, 16.12.2019 https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/362831bc-ad82-e911-80f1-00155d0a9536/2_362831bc-ad82-e911-80f1-00155d0a9536_11_13679.pdf (להלן: "הכנסת – מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי"). ראה גם עמש (ת"א) 60592-03-15 ק' ל' נ' י' פ' (פורסם בנבו, 08.06.2015).

² תלה"מ (ת"א) 11686-08-18 ד.ב.נ' ב.ד. (פורסם בנבו, 10.12.2018).

³ ראו ז' ברגמן, א' ויצטום "חטיפת ילד בידי הורה והתסמונת של התנכרות להורה" שיחות ט (תשנ"ה) 115. ראו ז' לויטה, נ' עציון, פ' ויטלי, א' אברמוביץ, פ' קוטלר, מ' ניר "סרבנות קשר" – קונפליקט ביחסי הורה-ילד במצבי פרידה וגירושין" שיחות יא (תשנ"ז) 100.

⁴ ראו הכנסת – מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי, לעיל ה"ש 1, עמ' 4.

⁵ להוראות נוהל של נשיאת בית המשפט העליון (הוראת שעה) 08.10.2020 ראו <https://supreme.court.gov.il/Documents/%D7%A0%D7%95%D7%94%D7%9C%202-20.pdf> (להלן: "הוראות נשיאת בית המשפט העליון").

עבודה אחידים לבתי משפט לענייני משפחה, ולהבטיח מתן מענה ראשוני, יעיל ומהיר לעניינים דחופים במקרה שעולה טענה בדבר "ניכור הורי".⁶

בשם האחידות ולצורך ההתמודדות עם תופעת הניכור, יש לברך על נוהל זה. אינני חולקת על הוראות הנשיאה ככתבן וכלשונן, וכמובן מוקיעה מכל וכל את תופעת הניכור ההורי. אולם, סבורני כי אין די בכך, ולשם השלמת התמונה נדרשות הוראות נוספות, שמטרתן לגרום לצמצום תלונות שווא בדבר ניכור הורי.

טענתי היא כי חומרת התופעה, הקושי באבחונה, וכן אופן ועיתוי מתן הסעדים והסנקציות לצורך מיגורה - עלולים להוביל לכך שצד להליך משפטי יעשה שימוש ציני וכוזב בטענת "ניכור הורי", כחלק מאסטרטגיה טקטית, משפטית ורגשית. זאת בפרט נוכח העובדה שכאשר הורה אחד משמיע את טענת הניכור ההורי, הנטל עובר לפתחו של ההורה השני להוכיח את "חפותו".⁷

יתרה מזאת, הותרת המצב על כנו, ללא הוראות למניעת מצבים של שימוש לרעה בתופעה אף יביא להפרת האיזון המתבקש בין נשים לגברים (בני הזוג ההורים), נוכח ההנחה כי תופעת "ניכור הורי" היא תופעה מגדרית הנטענת לרוב על ידי האב כנגד האם. לא זו אף זו, הצורך בהוראות הרתעה חשוב כפליים, שכן הטחת אשמת כזב על ההורה המשמורן גורמת נזקים עצומים, נפשיים וכלכליים כאחד - להורה (שהינו המשמורן העיקרי), לילדים, לבתי המשפט, לגורמי הרווחה, ולהורים מנוכרים "אמיתיים" הזקוקים לעזרה.

מהלך הדיון יהיה כדלקמן: **בפרק השני** של המאמר אסקור את תופעת הניכור ההורי ואת דרכי ההתמודדות עימה. **בפרק השלישי** אסקור את הוראות נשיאת בית המשפט העליון, שעניינן קביעת סדרי עבודה אחידים ומהירים לבתי משפט לענייני משפחה, למקרים שבהם עולה חשש לפגיעה במוגנות ילדים עקב ניתוק קשר עם אחד ההורים ובכלל זה חשש לניכור הורי. **בפרק הרביעי** אבחן את השימוש ב"תלונות שווא" על ניכור הורי ככלי טקטי, משפטי, אסטרטגי, ונקמני. אטען כי בגין סיבות אלו, חובה לקבוע הוראות שעניינן הרתעה מפני טענות שווא של ניכור הורי. **בפרק החמישי** אנסה לבסס את החששות שתוארו בפרק הקודם, באמצעות נתונים סטטיסטיים על "תלונות שווא" בארה"ב. כמו כן, ייבחנו מספר המקרים בהם התקבלה טענת "ניכור הורי" בפסיקה הישראלית, לעומת מספר המקרים בהם היא נדחתה. **בפרק השישי** אציע מספר הוראות שעשויות לסייע להרתעה וצמצום המקרים שבהם ייעשה שימוש לרעה בטענת הניכור הורי. **בפרק האחרון**, אסכם את עיקרי המאמר ואציע אפשרויות למחקר עתידי.

ב. תופעת "ניכור הורי" (Parental Alienation) והתמודדות מערכת המשפט

בשנים האחרונות אנו עדים להכרה הולכת וגוברת מצד מערכות המשפט, הסעד והרווחה בתופעת "הניכור ההורי" במקרים של סכסוכי גירושין.⁸ "ניכור הורי" הוא מצב שבו סרבנות הילד לקשר עם מי מהוריו הינה תוצר של התנהגות מסיתה של ההורה האחר.⁹ תוצאת ההסתה הזו, בדרגתה החמורה, היא נתק מוחלט בין הילד להורה

⁶ ראוי לציין כי הנוהל אינו נוקט בלשון "ניכור הורי" אלא כל פגיעה בקשר בין הורים לילדיהם על רקע סכסוך משפחתי או כל הליך המעלה חשש לפגיעה במוגנות ילדים. "ניכור הורי" הוא מקרה בוחן של הוראות הנוהל.

⁷ ראו הכנסת – מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי, לעיל ה"ש 1, עמ' 18-19.

⁸ לפי מחקר של מרכז המידע והמחקר של הכנסת, בתוך עשור זינק השימוש במונח זה בפסיקה ביהמ"ש פי 20, משניים-שלושה פסקי דין בשנה, נכון ל-2008, לכמעט 40 פסקי דין בסוף 2019. ראה הכנסת – מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי, לעיל ה"ש 1, עמ' 25. ראה גם א' לוי וינרוב "חיות עושה סדר ב"ניכור הורי": נוהל אחיד וזירוז הטיפול בבקשות" **גלובס** 14.10.2020 <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001345542>

⁹ Amy J.L. Baker & Jaclyn Chambers, Adult Recall of Childhood Exposure to Parental Conflict: Unpacking the Black Box of Parental Alienation, 52 J. DIVORCE & REMARRIAGE 55, 56 (2011).

המנוכר, עד כדי מחיקת זהותו וקיומו של אותו הורה בתודעתו של הילד.¹⁰ תסמונת הניכור ההורי הוכרה בבית המשפט העליון כתופעה בה מופעלים על הילד אמצעים פסיכולוגיים שונים הגורמים לניתוקו מהורה אחד, בד בבד עם תלות-יתר בהורה המנוכר.¹¹

תופעת הניכור ההורי נחקרה לראשונה על ידי ד"ר ריצ'רד גרדנר בשנת 1985.¹² גרדנר היה הראשון שהתייחס בצורה שיטתית לתופעות שונות שנתגלו אצל ילדים בקשר לסכסוכים בין הורים, בייחוד לגבי משמורת. גרדנר הגדיר "ניכור הורי" כתסמונת פסיכיאטרית, אשר הביטוי העיקרי שלה הוא גינוי או התנכרות מצדו של ילד כלפי אחד מהוריו, כאשר אין כל צידוק לכך. ניכור הורי תואר על ידו כמצב של ניצול, הסתה ומניפולציה של הילדים לשנאת אחד ההורים על-ידי שטיפת מוח; ואילו ההורה המנוכר תואר כמי שאינו יכול להתנתק מהקונפליקט הזוגי, ורוותם את ילדיו לתוך הקונפליקט (לעיתים אף בלי להיות מודע לכך).¹³ עמדתו של גרדנר היא, כי כאשר מדובר במקרים חמורים של התסמונת, יש להוציא את הילד ממשמורתו של ההורה המנוכר למשמורתו של ההורה המנוכר.¹⁴

הגדרתו של גרדנר את הניכור ההורי כתסמונת זכתה לביקורת נוקבת. המתנגדים מכירים בתופעת ניכור ההורי אך מסרבים להכיר בה כתסמונת פסיכיאטרית של הילד. התנגדות המבקרים נוגעת לעניין פרשנותה המצמצמת של התופעה והגורמים להופעתה,¹⁵ ובין היתר לטענה כי הניכור בהכרח מונחה על ידי אחד ההורים במטרה להשפיע על הסדרי משמורת.¹⁶

אמנם, גורמים רשמיים אינם מכירים כיום באופן פורמלי בניכור הורי כתסמונת,¹⁷ אך בתי משפט נדרשים לתורתו של גרדנר ועושים בה שימוש בסכסוכי משמורת, במקרים של סרבנות קשר קשה, ומורים על שלילת משמורת מההורה המשמורן והעברתה להורה המנוכר.¹⁸ ואולם, נקבע כי יש לנקוט משנה זהירות בקביעה כי אכן התסמונת מתקיימת במקרה נתון, וכי יש להסתייע בבחינתם של הגורמים המקצועיים האמונים על כך, תוך בדיקה ביקורתית של בית המשפט את מסקנותיהם.¹⁹

¹⁰ ראו תמ"ש (אשד'') 46300-06-16 פלוני נ' פלונית (פורסם בנבו, 17.1.2021), ראה תלה"מ (נצ') 43447-03-17 ד. ב. (ש. נ' ח. ש. (פורסם בנבו, 07.01.2022). ראו: Kelly Schwartz, "The Kids Are Not All Right: Using the Best Interest Standard to Prevent Parental Alienation and a Therapeutic Intervention Approach to Provide Relief", 56 B.C. L. Rev. 803 (2015).
¹¹ רע"א 3009/02 פלונית נ' פלוני, פ"ד נו (4) 872 (2002).

¹² לא מן הנמנע להדגיש כי סכסוכי משפחה קשים הכוללים ניצול המשפחה בין הילדים לאחד מהוריהם היו קיימים אף בעבר, עוד לפני שפרופ' גרדנר הגדיר והתייחס אליה בצורה מתודית. ראו למשל, ע"א 4/77 פלוני נ' פלונית, פ"ד לג (3) 393, וכן ע"א 319/54 ד.ג. נ' ה.ג. פ"ד יא 261.

¹³ Richard A. Gardner, "Should Courts Order PAS Children to Visit/Reside with the Alienated Parent?", 19 AM. J. of Forensic Psychol. 61(2001); Richard A. Gardner, "Recent Trends in Divorce and Custody Litigation", 29 ACAD. F. 3 (1985); Richard A. Gardner, "Recommendations for Dealing with Parents who Induce a Parental Alienation Syndrome in Their Children", 28 J. of Divorce and Remarriage 1 (1998).
¹⁴ שם.

¹⁵ לדעת המבקרים, הגדרתו של גרדנר משוללת בסיס אמפירי הן באשר למאפייני התופעה והן באשר לתוצאות העברת המשמורת להורה המנוכר. לדעת המבקרים קיים טשטוש בין כעס של ילדים על ההורה לבין פסיכוזה. כלומר, אין הוכחות אמפיריות שבמצבי ניכור בהם ילד מסרב לפגוש בהורה שאינו המשמורן העיקרי שלו, האשם הוא בהורה האחר. עוד נטען כי הבסיס המדעי של גרדנר אינו נכון ואינו ניתן להוכחת סיבתיות והוא מסיט את תשומת הלב מהאפשרות שהילד מסרב להיפגש עם ההורה בשל נזקים שנגרמו לו ממנו. ראו הכנסת – מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי, לעיל ה"ש 1, עמ' 5. ראה עמ"ש (ת"א) 60592-03-15 ק' ל' נ' י' פ' (פורסם בנבו, 08.06.2015), ראה דפנה הקר הורות במשפט (2018), עמ' 63.

¹⁶ ש' פרילינג "ניכור הורי" בורסי הוצאה לאור של ספרי משפט (תל-אביב 2019); ח' קושר "ניכור הורי וסרבנות קשר" מערך ייצוג קטינים באגף לסייע משפטי, משרד המשפטים (2018).

¹⁷ למשל ארגון הבריאות העולמי, האיגוד האירופי לפסיכותרפיה, לעניין זה ראה הכנסת – מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי, לעיל ה"ש 1, עמ' 5.

¹⁸ ראו למשל, ע"מ (ת"א) 33/96 פלוני נ' פלונית (פורסם בנבו, 31.12.1996). ראו ע"א 2891/99 פלוני נ' פלוני (פורסם בנבו, 10.11.1999). תלה"מ (ק"ג) 11604-12-18 פלוני נ' אלמונית (פורסם בנבו, 06.12.2020). הכרה פורמלית של בית המשפט העליון נעשתה ברע"א 3009/02 פלונית נ' פלוני פ"ד נו (4) 872. ההכרה לא שונתה גם בדיון הנוסף שהוגש על פסק הדין, הגם שהתוצאה התהפכה. ראו דנ"א 4041/02 פלונית נ' פלוני, פ"ד נח (6) 246.

¹⁹ ראו ע"מ 6327/08 פלוני נ' פלונית (פורסם בנבו, 10.09.1998).

אין ספק, ומאמר זה אינו חולק על כך, כי תופעת הניכור ההורי היא תופעה חמורה,²⁰ עד כי היא נחשבת כתסמונת "הורות פתוגנית" (גורם חולי), בגדר "התעללות פסיכולוגית".²¹ בתי המשפט ראו בתופעה כ"חטיפה" לכל דבר ועניין, בבחינת "psychological kidnapping".²² על כך יש להוסיף כי ניכור הורי מסב להורה המנוכר נזקים עצומים ותחושות של חוסר אונים, תסכול, מתח, אבדן, צער, כעס, פחד,²³ ואף לעורר מחשבות ונטיות אובדניות.²⁴ כמובן, שהנזק לא פוסח על הקטין, ועלול לגרום גם לו נזקים רגשיים ונפשיים, לרבות פגיעה קשה ביכולתו ליצור בעתיד יחסים זוגיים והוריים תקינים.²⁵

הנה כי כן, לא בכדי הסנקציות המוטלות על "הורה מנכר" הן חמורות, קשות ומביישות. ההורה המנכר עשוי "להיענש" בסנקציות שמטרותיהן טיפוליות והרתעתיות כאחד, הכוללות בין היתר - הטלת קנסות, שלילת מזונות, חיוב להשתתף בטיפולים, שלילת משמורת, מינוי אפוטרופוס לדין, מתן צווים כגון חיוב להשתתף בהדרכה הורית, טיפול לילד, מפגשים במרכז הקשר, מסירת דיווחים תכופים לבית המשפט, הליכי הוצאה לפועל כגון עיכוב יציאה מהארץ, שלילת רישיון נהיגה, איסור שימוש בכרטיס אשראי, הטלת קנס ועוד.²⁶

מומחים רבים מצאו כי ככל שמצב הניכור ההורי נמצא בשלב מתקדם יותר, כך קשה יותר לטפל בתופעה. לכן, העמדה המקובלת היא כי עת נשמעת טענת ניכור הורי - יש למגרה בשלב התחלתי. היינו, נדרשת התערבות מהירה תוך נקיטת צעדים לברור מעמיק של המצב המשפחתי.²⁷ לאור חומרת התופעה, ארגונים שונים בעולם פועלים לחיזוק המודעות לתופעה.²⁸

בישראל, כחלק מהאמצעים להתמודד עם תופעת הניכור, משנת 2018 החלו בתי משפט לענייני משפחה "להנהיג" נהלים הכוללים צעדים מהירים כדי לגדוע את התופעה מוקדם ככל האפשר. כך, בית המשפט לענייני משפחה במחוז

²⁰ יש הרואים בחומרתה כדי עבירה פלילית. ראו למשל, ד. כ. נ' ב. ד., לעיל ה"ש 2.

²¹ ראו רמ"ש 48940-03-20 פלוגית נ' פלוגי עמ' 12 (פורסם בנבו, 10.08.2020). בעניין תלה"מ (ת"א) 11686-08-18 ד. כ. נ' ב. ד., עמ' 3 (פורסם בנבו, 10.12.2018) נקבע, בין היתר, כי: "התנהלות ההורה המנכר מהווה עוולה אזרחית, כי אם עולה כדי עבירה פלילית ומהווה הפרה של החובה המוטלת עליו מכח חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות לנהוג כהורה מסור...".

²² Linda A. Mooney et al., *Understanding Social Problems* (7th ed. 2011).

²³ Amy J. L. Baker & Douglas Darnall, "Behaviors and Strategies Employed in Parental Alienation: A Survey of Parental Experiences", 45 J. Divorce Remarriage 97 (2006).

²⁴ Maria Vogel-Short, "Millionaire Pursues New Marital Tort: Alienation of Children's Affection", N.J. L.J., Nov. 6, 2007, at <https://www.law.com/almID/900005558300/>.

²⁵ פ' מרכוס "טיפול שיפוטי מהיר בבקשות שבהן נטען ניכור הורי" נבו (2020) (להלן: "פיליפ מרכוס: טיפול שיפוטי מהיר").

²⁶ ראו למשל, ע"א 574/83 חגג נ' חגג, פ"ד לח(3) 331; ע"א 4322/90 אדלשטיין נ' אדלשטיין, פ"ד מו(1) 289; ע"א 1880/94 קטן נ' קטן, פ"ד מט(1) 215; רמ"ש (י-ם) 55946-11-16 פלוגי נ' פלוגית (פורסם בנבו, 05.03.2019); יס (ת"א) 37125-10-20 ע. א. נ' ס. פ. (פורסם בנבו, 09.11.2020).

²⁷ רמ"ש 48940-03-20 פלוגית נ' פלוגי (פורסם בנבו, 10.08.2020), ראה גם פיליפ מרכוס: טיפול שיפוטי מהיר, לעיל ה"ש 25.

²⁸ באנגליה ה- Cafcass : Children and Family Family Court and Support Service הוא גוף ציבורי שהוקם בחסות משרד המשפטים המונה כ- 1,500 עובדים סוציאליים המכונים יועצי בתי המשפט לענייני משפחה. מטרת ה Cafcass היא לשמור ולקדם את רווחת הילד, לתת ייעוץ ומידע לבתי המשפט ותמיכה לילד ומשפחתו. ה- Cafcass עושה שימוש בכלי בחון מעמיק הנקרא (Child Impact) CIAF (Assessment Framework) כדי להעריך את ההשפעה הכוללת של הגירושין על הילדים, לרבות ניכור הורי. בארה"ב The children's bureau, Administration for children and Families, U.S. Department of Health and Human Services מציעה לאנשי מקצוע סל כלים לאבחון ולטיפול בילדים ומשפחות (Child Welfare Information Gateway) אולם אין כלים ספציפיים לבחינת תופעת ניכור ההורי. עם זאת במצבים קשים של ניכור הורי ישנם בתי משפט בארה"ב שמפנים לטיפול בתוכנית לא ממשלתית הנקראת bridges Family המבוססת על ההנחה כי ישנה חשיבות עליונה ביצירת קשר מחודש עם ההורה המנכר הגם שזה יהיה על חשבון ההורה השני. בברזיל, בשנת 2010 חוקק חוק Law 12,318 n. (2010) the Parental Alienation Law, כדי למנוע מהורים משמורים לגרום לניטוק קשר של הילדים עם ההורה האחר. החוק מונה התנהגויות הנחשבות פסולות והוא קובע סנקציות שונות כנגד ההורה המנכר: הטלת קנס על ההורה המנכר, חיובו בקבלת טיפול או ייעוץ, שינוי הסדרי המשמורת ואף עיכוב הקשר של אחד ההורים אם נקבע כי ניכור הורי קיים.

Maya Oppenheim, "Including Parental Alienation in Legal Definition of Domestic Abuse 'Places Victims at Great Risk'", <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/parental-alienation-26, 2021, at domestic-abuse-bill-house-of-lords-b1793006.html>; Holly Dare, Carole Goodman, Rebecca John, and Sarah Parsons, COURT- Holly Dare et al., "Court-Based Interventions in Family Law in Europe: Toward Better Outcomes for Families through Innovative Dispute Resolution Programs in England", 57 Fam. Ct. Rev. 368(2019); This program is presented in Cafcass' website at <https://www.cafcass.gov.uk/grown-ups/parents-and-carers/divorce-and-separation/parenting-together/cafcass-positive-co-parenting-programme/28> ראה Paula Inez Cunha Gomide, "Analysis of the Psychometric Properties of the Parental Alienation Scale / Analisis de las Propiedades Psicometricas de una escala de alienación parental", 26 Paideia (Ribeirão Preto) 291(2016). ראו גם פ' מרכוס "ניכור הורי וסרבנות קשר: כיצד למנוע כישלון קשר בין ילד להורה" רפואה ומשפט, גיליון 51, עמ' 161 (יולי 2019).

תל אביב, החל בשנת 2018 בפיילוט שנקבע על ידי סגנית הנשיא, כבוד השופטת מירה דהן.²⁹ לפי נוהל זה עת נשמעת טענת "ניכור הורי" - על המותב הרגיל המטפל בתיק להעביר את הטיפול בבקשה ל"שופט מוקד", תפקיד שאייש כבוד השופט ארז שני.³⁰ הדיונים בפני "שופט מוקד" נקבעים במסלול מהיר בתוך עשרה ימים. בדיון שיתקיים, יפנה שופט המוקד את המתדיינים לגורם טיפולי אשר יתבקש להעניק חוות דעת, ולו חלקית, בתוך 30 ימים. בהמשך, יקבע שופט המוקד את המתווה הטיפולי והמשפטי, לרבות הסנקציות והסעדים הנחוצים בנסיבות העניין.³¹

גם בית המשפט לענייני משפחה במחוז מרכז, בהובלתה של סגנית נשיא בית המשפט לענייני משפחה במחוז, כבוד השופטת רבקה מקייס, החל ליישם פיילוט עצמאי שמטרתו להתמודד עם הפגיעה בקשר בין הורה לילד.³² בניגוד למודל שהוצב בתל אביב, במחוז מרכז דרשו מהטוען לניכור הורי לעמוד בתנאים מקדמיים טרם הגשת כתב בי-דין שעניינו "ניכור הורי". כך, למשל, ההורה הטוען לניכור הורי צריך להציג ערבות צד ג' בגובה עשרת אלפים ש"ח. בנוסף, נדרש ההורה הטוען לניכור למלא שורה ארוכה של פרטים, לרבות שאלות על איכות הקשר עם משפחתו המורחבת ולהצהיר אם הוא בנתק עם מי ממנה.³³

בסופו של דבר, וכדי ליצור אחידות בנוהל הטיפול בבקשות המוגשות בשל "ניכור הורי", גיבשה נשיאת בית המשפט העליון הוראות נוהל שפורסמו באוקטובר 2020. נוהל זה הוא העומד במוקד רשימה זו.

ג. הוראות נוהל של נשיאת בית המשפט העליון (הוראת שעה)

לצורך אחידות בין בתי המשפט לענייני משפחה, ביום 8.10.2020 פרסמה נשיאת בית המשפט העליון, כבוד השופטת אסתר חיות, הוראות שעה בעניין "טיפול בתי המשפט לענייני משפחה בהליכים דחופים שעניינם חשש לפגיעה במוגנותם של ילדים והבטחת הקשר בין הורים לילדיהם".³⁴

מטרת הנוהל הינה: "לקבוע סדרי עבודה אחידים לבתי המשפט לענייני משפחה, אשר יבטיחו מתן מענה ראשוני יעיל ומהיר להליכים דחופים שעניינם חשש לפגיעה במוגנותם של ילדים והבטחת קשר בין הורים לילדיהם. זאת באמצעות קביעת דיון מהיר ושקילת מתן סעד זמני שיש בו לקדם את טובת הילד".³⁵

ההוראות קובעות, בין היתר, כי הליכים משפטיים שעולה במסגרתם חשש לפגיעה בקשר בין הורים לילדיהם על רקע סכסוך משפחתי או חשש לפגיעה במוגנות ילדים, מחייבים מתן מענה ראשוני, יעיל ומהיר מצד בתי המשפט לענייני משפחה, תוך בחינת טובתו של הילד.³⁶

²⁹ ראו הכנסת – מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי, לעיל ה"ש 1, עמ' 16.

³⁰ בעניין זה נקבע כי על החלטה בדבר העברת הטיפול לשופט מוקד אין זכות ערעור לא בזכות ולא ברשות. ראו לעניין זה מ"ש (תל אביב-יפו) 51365-10-19 ק.ג. נ' ל.ח.ש (פורסם בנבו, 31.10.2019).

³¹ ראו הכנסת – מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי, לעיל ה"ש 1, עמ' 17. ראה כס רמש (ת"א) 18810-05-21 ר.ע.ג. נ' מ.ב. (פורסם בנבו, 31.05.2021).

³² ע' רואה "נשיאת העליון הקפידה את מודל הניכור ההורי של השופטת רבקה מקייס" כלכליסט 10.09.2019. <https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3770012,00.html>. יצוין, כי מודל זה לא זכה ליישום, שכן מיד עת פורסם - הוקפא, עקב מחלוקות בדבר טיבו, על ידי נשיאת בית המשפט העליון, כבי' השופטת אסתר חיות. ראו הוראות נשיאת בית המשפט העליון, לעיל ה"ש 5.

³³ ראו הכנסת – מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי, לעיל ה"ש 1.

³⁴ הוראה 3 להוראות נוהל של נשיאת בית המשפט העליון, לעיל ה"ש 5.

³⁵ שם.

³⁶ שם, הוראה 1.

הובהר בהוראות כי מעבר לסמכותם של בתי המשפט לענייני משפחה להיעזר במומחים וגורמי מקצוע טיפוליים, הרי שבכפוף לעקרון טובת הילד, הם מוסמכים אף ליתן סעדים שונים לצורך הבטחת קשר רציף ותקין בין הורה לילדו ושמירה על קטין מפני פגיעה בו על ידי הורה פוגעני.³⁷

עוד נקבע בהוראות כי במידה והוגשה לבית המשפט לענייני משפחה בקשה לסעד שעניינו הבטחת קשר או מניעת פגיעה במוגנות ילד, על בית המשפט להורות מיידית על קיום דיון דחוף, במעמד הצדדים, בתוך 14 ימים ממועד הגשת הבקשה. הוראות אלו רלבנטיות בין אם הבקשה הוגשה במסגרת ההליך העיקרי.³⁸ ובין אם הבקשה הוגשה במסגרת ההליך העיקרי.³⁹

ודוק, מדובר בהוראות בעלות חשיבות רבה, המבטיחות אחידות בין בתי המשפט לענייני משפחה, לרבות טיפול מהיר במקרים שבהם עולה חשש לניתוק קשר בין הורה לילדו. כאמור, בשל חומרת תופעת הניכור ההורי - המכונה בהוראות "ניתוק קשר" - ובשל הנזקים העשויים להיגרם, קיימת חשיבות למתן מענה ראשוני, מהיר ואחיד עת קיים חשש לניתוק קשר בין הורה לילדו.

אולם, כפי שיורחב להלן, לצד חשיבות הטיפול היעיל והמהיר בתופעת הניכור, חשוב לא פחות לפעול כנגד ניצול לרעה של טענת הניכור ההורי במטרה להשיג יתרון במהלך סכסוך גירושין. לכן, ראוי שהנוהל יכלול הוראות נוספות שמטרתן מניעת "תלונות שווא" וצמצום המקרים שבהם צד עושה שימוש לרעה בטענת הניכור ההורי.

חשיבות להוראות מסוג זה מתעצמת לאור החשש שטענת "ניכור הורי" או "ניתוק קשר" הינה טענה בעלת מאפיין מגדרי, כפי שנטען על ידי גורמים שונים.⁴⁰ במסגרת מאמר זה בוצעה בדיקה כמותנית של המקרים שהובאו לפתחם של בתי המשפט לענייני משפחה בשנת 2020 ואשר פורסמו באתר "נבו". בבדיקה זו נספרו המקרים שבהם טענת הניכור הועלתה על ידי האב כנגד האם, לעומת המקרים שבהם הטענה הועלתה על ידי האם כנגד האב. מהבדיקה עולה, כי בשנת 2020 נידונו והוכרעו 24 מקרים שבו צד טען לניכור הורי כנגד ההורה האחר. ב-18 מהמקרים (75%) נמצא כי הטענה נטענה על ידי האב כנגד האם, לעומת שישה מקרים בלבד (25%) שבהם הטענה נטענה על ידי האם כנגד האב.

אמנם, הבדיקה מתייחסת למקרים שנידונו בשנת 2020 בלבד ונדרשת בחינה מעמיקה יותר, אולם הפערים המשמעותיים שנמצאו בשנה זו בהחלט יכולים לתמוך, ולו מבחינה ראשונית, בטענה בדבר ההטיה המגדרית. במידה וכך הם פני הדברים, העדר הוראות הרתעה עלול אף לערער את השוויון המתהווה בידי משפחה בעשור האחרון.⁴¹ מעבר לכך, כפי שיפורט בפרק הבא, הוראות ההרתעה הכרחיות בשל מספר סיבות נוספות המעלות חשש לתלונות שווא, ובהן - מורכבות תופעת הניכור.

³⁷ שם, הוראה 2.

³⁸ שם, הוראה 5 והוראה 6.

³⁹ שם, הוראה 7.

⁴⁰ היותה של תופעת ניכור הורי טענה מגדרית הנטענת בעיקר על ידי האב כנגד האם טרם אוששה. עם זאת, מחקרים שעסקו בשכיחות תופעת ניכור הורי התייחסו להיבט המגדרי שבתופעה ראה למשל, Warshak, R.A. *Parental alienation: Overview, management, intervention, and practice tips* Journal of American Academic of Matrimonial Lawyers, 28, 181-248 (2015); Joan S. Meier, *U.S. child custody outcomes in cases involving parental alienation and abuse allegations: what do the data show?*, Journal of Social Welfare and Family Law, 42: 1, 92 (2020).

⁴¹ ראה למשל פסק דין מהפכני בעניין בע"מ 919/15 פלוני נ' פלונית (פורסם בנבו, 19.07.2017).

ד. תלונות שווא בגין "ניכור הורי"

נוכח ההיבטים המיוחדים בסכסוכי משפחה ככלל, ובתופעת הניכור ההורי בפרט - קיימות סיבות שונות, המהוות מעין "תמריצים" לכך שהורה אחד יטען כנגד הצד האחר, ולו בעלמא, לניכור הורי. בפרק זה אעמוד על מספר סיבות המעלות את החשש לתלונות שווא בגין "ניכור הורי", ומחזקות את טענתי כי יש לחשוב על הוראות הרתעה מתאימות.

1. אי התאמה בין הקלות שבמתן הסעדים עת נשמעת טענת ניכור הורי לבין חומרתם

כאמור, בשל חומרת תופעת "הניכור ההורי" והנזקים שצפויים להיגרם לילדים, במידה ונשמעת טענת ניכור הורי, בתי המשפט לענייני משפחה לא "מבזבזים זמן", ונוקטים במתן סעדים זמניים עוד טרם שלב הבאת הראיות.⁴² זו גם מטרתן של הוראות נשיאת בית המשפט העליון - לתת מענה ראשוני, יעיל ומהיר לטענת ניכור הורי.⁴³ שיטת עבודה זו מוצדקת, שכן השתהות במתן הסעדים עשויה, כאמור, לגרום לילדים נזקים לאו ברי תיקון.⁴⁴

לכן, כבר בשלב ההתחלתי, עת מעלה צד טענה אודות "ניכור הורי", יכול הצד השני למצוא עצמו תחת הליכים מתישים הכרוכים במתן סעדים קשים - הטלת קנסות, הטלת צווים, הפחתת מזונות, שינוי משמורת, מינוי מומחים, מינוי אפוטרופוס לדין, מינוי עובדי רווחה, מינוי פסיכולוגים, חקירה של גורמי הרווחה אשר בהכרח צריכים לערב צדדי ג' כגון מורים, גננות, שכנים וכו'.

צא ולמד, כי קיים חוסר התאמה בין שלב מתן הסעדים והסנקציות, שלב מוקדם מבחינה ראייתית, אל מול חומרת הסעדים והשלכותיהם הכלכליות והמשפטיות (כגון הסעד של הפחתת מזונות או שלילת משמורת). כך, למשל, בעניין פלונית נ' פלוני הגישה האם בקשת רשות ערעור לבית המשפט העליון כנגד החלטה זמנית לשלילת משמורת בשל חשש לניכור הורי.⁴⁵ טענת האם הייתה כי מדובר בסעד חמור וקיצוני שעה שטרם נבחנו הראיות וטרם נחקרו העדים. בית המשפט העליון דחה את בקשת רשות הערעור וקבע כי מתן הסעדים הזמניים, אף שנעשה בשלב מקדמי, בהתבסס על תשתית ראייתית ראשונית וחלקית, מוצדק ומהווה צעד הכרחי המגן על הקטינות מפני נזק בלתי הפיך.⁴⁶

אי ההתאמה שנוצר בין שלב מתן הסעדים, בהתבסס על תשתית ראייתית חלקית, לבין חומרתם והשלכותיהם - יוצר חוסר איזון. חוסר איזון זה יכול "לעודד" שימוש לרעה בטענת ניכור הורי ככלי טקטי-משפטי בניהול ההליך, לרבות לצורך קבלת סעדים "משתלמים" להורה המלין, כגון הפחתת מזונות או קבלת משמורת. מעבר לכך, ההוראות הניתנות לצורך בחינת התופעה (כגון מינוי גורמי רווחה) עשויים להתיש את הצד השני ולהביאו להסכים לפשרה המרעה עימו.

אלא מאי, במידה ויתברר כי מדובר ב"תלונת שווא", ברי כי אין כל סנקציה מעוגנת בגינה "יוענש" הצד המלין על כל "הסבל" שהסב להורה "מואשם". במצב זה, לצד המלין יש הרבה יותר מה "להרוויח" מאשר "להפסיד". ניתן לאזן מצב זה, לדעתי, באמצעות הוראות שיכללו בנהל הנשיאה, אשר יבטיחו הרתעה מפני שימוש לרעה בטענת ניכור הורי.

⁴² רמ"ש 20-03-48940 פלונית נ' פלוני (פורסם בנבו, 10.08.2020).

⁴³ ראו הוראה 3 להוראות נשיאת בית המשפט העליון, לעיל ה"ש 5.

⁴⁴ ראו הכנסת - מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי, לעיל ה"ש 1, עמ' 12.

⁴⁵ בע"מ 5451/19 פלונית נ' פלוני (פורסם בנבו, 22.08.2019).

⁴⁶ שם, עמ' 9-7.

2. הקושי באבחנת "ניכור הורי" כהגדרתו ה"אמיתית"

בנוסף למתן סעדים זמניים בשלבים מוקדמים ובהתבסס על תשתית ראייתית חלקית, יש לקחת בחשבון את הקושי באבחון אובייקטיבי של ניכור הורי. קושי זה "מקל" על ההורה המלין לטעון ל"ניכור הורי" שעה שיתכן אבחון שגוי. בשונה, למשל, מהליך פלילי קלאסי, שבו דרכי הראיה והשכנוע לצורך הוכחת אשמתו או חפותו של נאשם מעוגנים מזה שנים רבות בחקיקה, בסדרי דין ובפסיקה - המושג ניכור הורי הוא מושג חדש יחסית בעולם המשפט. המודעות לתופעה התגברה באופן משמעותי רק בסוף שנות התשעים.⁴⁷ בנוסף, מדובר בתופעה פסיכולוגית מורכבת והוכחת קיומה מחייבת זהירות יתרה, מומחיות, בדיקות רבות, אבחונים, תסקירים וחוות דעת.⁴⁸

הקושי באבחון התופעה מתחזק בשל העובדה כי לא כל סירוב קשר הוא ניכור הורי. התנהגות שלילית של ילד כלפי הורה אינה מספיקה כשלעצמה כדי לזהות ילד שעבר "שטיפת מוח" עד כדי ניכור הורי. במקרים מסוימים, גורמי טיפול ורווחה מתייגים באופן שגוי את הילד כמנוכר, על סמך התנהגותו השלילית של הילד כלפי ההורה.⁴⁹ מחקר שנעשה בקרב שופטים, עורכי דין ואנשי מקצוע מעלה כי ישנם חוסר ידע ותפיסות מוטעות בנוגע לבחינת מושג הניכור ההורי וכי יש צורך בהכשרה מדויקת.⁵⁰

כאמור, סרבנות קשר אינה שם נרדף לניכור ההורי, אלא מהווה אחד ממאפייניו, ואין די בעצם קיומה של סרבנות קשר כדי לקבוע כי עניין לנו בניכור הורי. יש לבחון את הרקע לסרבנות הקשר, האם היא מוצדקת ואם יש לה הסבר כלשהו.⁵¹ טענות לפיהן הורה עושה מניפולציה כדי להסית ילד, מניפולציות המגיעות לכדי ניכור הורי, מעלה סוגיות מורכבות המציבות אתגרים אדירים בפני הגורמים המקצועיים, מטופלים, פסיכולוגים, גורמי רווחה ובתי המשפט. שופטים ואנשי מקצוע אשר בוחנים את טענת ניכור ההורי חייבים ליתן חשיבות לקושי זיהוי הבעיה כנכונה.

בספרות שדנה בהנחיות למומחים המעריכים את קיומה של תופעת הניכור ההורי, מונחים הגורמים המעריכים לחקור ביסודיות ולקחת בחשבון גם הסברים חלופיים להתנהגות הילדים. זאת, בין היתר, לאור הפן הרגשי בסכסוכי משפחה, הקושי שבזיהוי ואבחון התופעה, והחשש מפני מסקנות כוזבות שבסופו של דבר לא ישרתו את טובת הילדם ויביישו לריק את ההורה המואשם.⁵²

ניכור הורי "אמיתי" צריך שיכלול מספר סממנים מצטברים: התנהגות כרונית ולא זמנית; התנהגות תכופה ולא מזדמנת; ההתנהגות מתרחשת ברוב המצבים ולא רק במצבים מסוימים; ההתנהגות מתרחשת ללא הפגנת אהבה וחובה אמיתית כלפי ההורה הדחוי; ההתנהגות מופנית רק להורה אחד; ההתנהגות אינה משקפת דינמיקה אופיינית לשלב ההתפתחות של הילד; תגובה התנהגותית של הילד שאינה פרופורציונאלית ולא מוצדקת.⁵³

בנוסף, יש צורך לבצע בדיקה מעמיקה של כל ההסברים הסבירים להתנהגות הילדים וההורים בנסיבות של כל מקרה פרטני. על המעריכים לחקור השערות חלופיות שונות לגבי העדפת הילד להורה אחד, מלבד ההסבר כי

Richard A. Warshak, "When Evaluators Get it Wrong: False Positive IDs and Parental Alienation", 26 Psychol. Public Pol. L. 54 (2021).⁴⁷

J.F. v. D.F., 2018 Sup. Ct. Monroe Cnty. LEXIS 4245 (1st Dept. 6 Dec., 2018).⁴⁸

J.F. v. D.F., 2018 Sup. Ct. Monroe Cnty. LEXIS 4245 (1st Dept. 6 Dec., 2018).⁴⁹

Angela C. Tapias Saldana & Lizzette Sanchez, "Recognition of Parental Alienation Indicators in Bogota Operators of Justice", 20 Suma Psicológica, 111 (2013).⁵⁰

רע"א 3009/02 פלוגית נ' פלוגי, פ"ד נו 872 (4) (2002). תלה"מ (נצ"ד 43447-03-17). ש.ח.ש (פורסם בנבו, 07.01.2022).⁵¹

William Bernet & Bradley W. Freeman, *The Psychosocial Assessment of Contact Refusal, Parental Alienation: The Handbook for Mental Health and Legal Professionals* (2013).⁵²

Stanley S. Clawar, & Brynne V. Rivlin, *Children Held Hostage: Identifying Brainwashed Children, Presenting a Case, and Crafting Solutions* (2013).⁵³

Richard A. Warshak, לעיל ה"ש 47.

ילד מתנכר באופן לא רציונלי מההורה הפחות מועדף. על המעריך לבחון אף את עוצמת התופעה, תדירותה ומשכה. ברי כי לילדים אשר חווים פרידה של הוריהם צפויות להיות תגובות לא ברורות, לא ודאיות ובלתי צפויות.⁵⁴ עם זאת, יכולים להיות הסברים רבים למצבים שבהם ילדים מסרבים לקשר עם אחד ההורים, ולא דווקא מדובר בניכור הורי. כך, למשל - תגובות לוחמניות של ילדים, המצויים בעצב וחרדה, נחשבות נורמאליות בעת פרידת הוריהם.⁵⁵ ילד המצוי בתהליך גירושין של הוריו יכול להזדהות עם ההורה "החלש" הזקוק לתמיכה רגשית.⁵⁶ יכולות להיות סיבות פסיכולוגיות של גיל ההתבגרות הגורמות להעדפת אחד ההורים ולהתמרדות כלפי השני.⁵⁷ כמו כן, התנהלות אלימה של הורה יכולה להרתיע ילד מקשר עם ההורה האלים.⁵⁸

קושי זה לאבחן "ניכור הורי" באמצעות כלים אובייקטיביים שיפוטניים, יכול לפתוח פתח לשימוש לרעה בטענת ניכור הורי, מתוך תקווה להטות את העובדות והנסיבות עד כדי אבחון שגוי,⁵⁹ ובעיקר - כאשר למלין "אין מה להפסיד". כך, במקרה הטוב, יושתו על הצד השני סנקציות כגון קנסות, הפחתת מזונות, ביטול מזונות וכו'. ובמקרה הרע, ייוותר המצב על כנו, שעה שאין כל הוראות הרתעה במקרים של תלונות שווא.

3. התנהלות רגשית של הצדדים בסכסוכי משפחה

המקום המרכזי של המשפחה בחיי הפרט זכה להכרה רחבה,⁶⁰ ואף להגנה במשפט הבינלאומי.⁶¹ הקשרים המשפחתיים הם מהחזקים והמשמעותיים ביותר בחייו של האדם. בהקמת המשפחה, מעצב האדם את הדרך בה הוא חי את חייו ובונה את עולמו הפרטי. כל שינוי במבנה התא המשפחתי עלול לגרום לזעזועים בעלי השלכה מהותית על מהלך חייהם של כל הפרטים המשתייכים לתא המשפחתי.⁶²

מחקרים פסיכולוגיים מעידים כי הגירושין הם אחד מאירועי החיים הקשים ביותר להורים ולילדיהם. על פי רוב מדובר באירוע לא מתוכנן וללא לוח זמנים קבוע, המעמיד את הצדדים להליך במתח נפשי רב, בהתנגשות של רצונות, בסטיגמה, באובדן התא המשפחתי, בבלבול ובלחץ.⁶³ הליך הגירושין הוא אירוע שמעורר מצוקה גבוהה, חושף את בני זוג לביטויים משתנים של שנאה ואהבה, העלולים להתעורר אצל כל אחד מהם בעיתוי שונה, בצורה קיצונית ובזמן לא צפוי.

לפני תחילתו של הליך הגירושין, בני הזוג עלולים לעבור תקופה ממושכת של קשיים, בין אם באופן גלוי או סמוי. בתקופת סיום הנישואין וניהול ההליכים עלולים לצוף כל הרגשות המודחקים, הכעסים והאכזבות שנאגרו בתקופה זו. פרק זמן זה עלול להותיר את הצדדים עם משקעים קשים מנשוא, של כעס, צער, דיכאון, בושה, חרדות, כאב ואשמה, שזקוקים לפורקן ומענה.⁶⁴

⁵⁴ J.F. v. D.F., 2018 Sup. Ct. Monroe Cnty. LEXIS 4245 (1st Dept. 6 Dec., 2018).
⁵⁵ Paul R. Amato & Bruce Keith, "Parental Divorce and the Well-being of Children: A Meta-Analysis", 110 Psychological Bulletin, 26 (1991).
⁵⁶ Benjamin D. Garber, "Parental Alienation and the Dynamics of the Enmeshed Dyad: Adultification, Parentification and Infantilization", 49 Family Court Review 322 (2011).
⁵⁷ Richard A. Warshak, לעיל ה"ש 47.
⁵⁸ B Nicholas Bala et al., "Parental Alienation: Canadian Court Cases 1989-2008", 48 Fam. Court Rev. 164 (2010).
⁵⁹ Richard A. Warshak, לעיל ה"ש 47.
⁶⁰ Martha Minow, "We, the Family: Constitutional Rights and American Families", 74 J. Am. HIST. 959 (1987); W. Cole Durham, Jr., "The Relationship of Constitution and Tradition", 53 S. CAL. L. REV. 645 (1980).
⁶¹ י"י גרין "התערבות המדינה באוטונומיה של התא המשפחתי: בין הזכות להורות לבין ערכיה של מדינת ישראל" מאזני משפט ט 85 (2013).
⁶² בג"ץ 7052-03 עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' שר הפנים, פ"ד סא(2) 202.
⁶³ ע"י קפולניק, י' אנסון, וורד סלונים-נבו "פרדה וגירושין: הסתגלות רגשית והסתגלות הורית" בטחון סוציאלי 101 (2017).
⁶⁴ Renata Forste & Tim B. Heaton, "The Divorce Generation: Well-being, Family Attitudes and Socioeconomic Consequences of Marital Disruption", 41 J. Divorce Remarriage, 95 (2004). Richard E. Lucas, "Time Does Not Heal All Wounds: A Longitudinal Study of Reaction and Adaptation to Divorce", 16 Psychol Sci., 945 (2005).

על רקע זה, סכסוכים במעמד אישי שונים במאפייניהם מכל סכסוך אחר. המערבולות הרגשיות שנוצרות, נובעות מכך שפרידות מייצגות ניפוץ חלומות ותקוות. לא אחת השווה הפסיכולוגיה את הגירושין לאבל ושכול – כאשר בשניהם נדרש האדם להסתגל לאובדן, לבנות מחדש חיים נפרדים, להתמודד עם אובדן מעמד חברתי ולעיתים גם עם ירידה ברמה הכלכלית.⁶⁵ יתרה מזאת, אחד מהצדדים לסכסוך המשפחתי עלול למצוא עצמו ב"מלחמת התשה", הכוללות ביושו על-ידי הצד האחר ובכלל זה פגיעה בפרטיותו ובשמו הטוב.

על כל אלו יש להוסיף כי מחקרים שנערכו בארה"ב בשני העשורים האחרונים מצאו שהתדיינות במערכות המשפטיות גורמת להסלמת הקונפליקט בין הצדדים ומגבירה את הטרומה של בני הזוג. וכן, כי תוצאה בלתי נמנעת של המאבקים המשפטיים היא התבזות הדדית של בני הזוג והשפלה אחד את השני.⁶⁶ בתוך כל זאת, ייחוס "ניכור הורי" לצד השני יכול בהחלט להוות אקט שנועד להשפיל ולפגוע.⁶⁷ מטענים רגשיים כאלו יכולים לגרום להורה שלא לבחול באמצעים ולהכפיש ב"ניכור הורי", וזאת מבלי לקחת בחשבון את הנזקים העצומים שעלולים להיגרם למי מהצדדים או לילדים. לו בנהל הנשיאה יכללו הוראות הרתעה, אזי עשוי הדבר בהחלט לגרום לצד המליך "לחשוב פעמיים" טרם יעשה שימוש בטענת ניכור הורי ככלי נקמה, התשה, ביוש או השפלה.

4. סיבה טקטית - הסוואת אלימות באמצעות טענת "ניכור הורי"

יש הטוענים כי טענת "ניכור ההורי" משמשת הורים פוגעניים כדי להסיר אחריות מעליהם, ולהעביר את הדיון באשמה כלפי הצד האחר. בין היתר, "תלונות שווא" בטענת ניכור הורי משמשות ככלי להסתת הדיון מדפוס התנהגות אלימים של ההורה שלכאורה "מנוכר".⁶⁸

על פי דיווחים רבים שמגיעים לפתחם של ארגוני נשים, מדובר בתופעה שכיחה, בה הצד שכנגדו מועלות טענות בדבר אלימות, טוען כי ההאשמות למעשה אינן אלא ביטוי נוסף להסתה וניכור הורי מצד ההורה המאשים. אסטרטגיה זו מוכיחה עצמה לא פעם כיעילה, ומצליחה להסיט את הדיון מדפוס התנהגות האלימה של ההורה ה"מנוכר" לכאורה והשפעתם על הילד/ה, להתנהגות ה"מנוכרת" לכאורה של ההורה השני.⁶⁹ למעשה, כך נטען, במצב כזה לא נבדק כלל החשש לאלימות ומידת המסוכנות לילדים, אלא רק קיומו או אי-קיומו של ניכור הורי - מה שמוביל לפגיעה בילדים ולהחלטות החושפות אותם למשמורת ההורה האלים.⁷⁰ בצרפת, למשל, נוטים שלא לעשות שימוש במונח "ניכור הורי". הגישה שם היא כי השימוש במושג משמש לערעור אמינותן של נשים ורצונותיהם של ילדים, וכתוצאה מכך מונע מהכרה בנשים ובילדים כקורבנות אלימות, ותורם לכך שילדים חשופים לאלימות גם לאחר הגירושין.⁷¹

מצב כזה, שבו העלאת טענת "ניכור הורי" עלולה להסית את הדיון מדפוס אלימות של ההורה המליך, מגביר את החשש מכך שהורה אלים יכפיש את ההורה האחר בטענת ניכור הורי. על כן ואף מטעם זה, יש לקבוע הוראות הרתעה שיכללו בנהל הנשיאה.

⁶⁵ Gay C. Kitson & Leslie A. Morgan, "The Multiple Consequences of Divorce: A Decade Review", 52 J. Marriage Fam., 913 (1990).

⁶⁶ Donald E. Stull & Nancy M. Kaplan, "The Positive Impact of Divorce Mediation on Children Behavior", 18 Mediation Quarterly 53 (1987).

⁶⁷ Mastrangelo v. Mastrangelo, 2017 Conn. Super. LEXIS 226 (Sup. Ct. 2017).

⁶⁸ ביום 22.01.2022, נידון מקרה במסגרתו נקבע כי התנהגות הקטינים אינה נובעת כתוצאה מניכור הורי של האם, כי אם היותם של הילדים חשופים לאלימות פיזית ומילולית של האב [תלה"מ (נצי') 43447-03-17 ד.ב. (ש.נ.ח. ש (פורסם בנבו, 22.01.2022)].

⁶⁹ טל כרמון "סכנה משמעותית לילדים": ארגוני הנשים בדרישה לעצירת נוהל לתיקי "ניכור הורי" דבר העובדים בארץ ישראל שם.

⁷⁰ <https://www.davar1.co.il/200995> 21.11.2019.

⁷¹ Holly Smith, "Parental Alienation Syndrome: Fact or Fiction? The Problem with Its Use in Child Custody Cases", 11 U. Mass. L. Rev. 64 (2016).

להשלמת התמונה יש לציין כי מרכז רקמן לקידום מעמד האשה בפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר-אילן הציע כי הוראות הנשיאה יכללו אף הוראות בדבר הכשרה של שופטים ושופטות בתחום של אלימות במשפחה. הכשרה כזו, לדידם, תחזק את היכולת לזהות מקרים שבהם נעשה שימוש לרעה בטענת ניכור הורי ככלי להסוואת אלימות.⁷²

ה. תלונות שווא בדבר "ניכור הורי" – הלכה למעשה

החשש משימוש לרעה בטענת ניכור ההורי אינו חשש בעלמא, בין היתר בשל הסיבות שתוארו בפרק הקודם. הביטוי "ניכור הורי" "הפך מטבע עובר לסוחר בהליכים בין בני זוג ככלי ניגוח של הורה אחד כלפי משנהו, ללא אבחנה, ללא בירור עובדתי, ומבלי בירור אמיתי לגבי השאלה מהו ניכור הורי".⁷³

הלכה למעשה, ישנם מקרים רבים שבהם צד מעלה טענה בדבר ניכור הורי, אשר נמצאת בסופו של דבר חסרת בסיס. במחקר שנעשה לאחרונה בארה"ב, נמצא כי מכל המקרים שבהם עלתה הטענה לניכור הורי, רק בשליש מהם היה יסוד לטענה.⁷⁴ בישראל נמצא כי חלה עליה ניכרת בשימוש במושג "ניכור הורי",⁷⁵ ברם, טרם נערך מחקר כמותני לבחינת כמות "תלונות שווא".

לצורך בחינה ראשונית של תופעה זו בפסיקה, בוצעה בדיקה של כלל ההחלטות בטענת "ניכור הורי" שניתנו בבתי המשפט לענייני משפחה בשנת 2020, ושפורסמו באתר "נבו".⁷⁶ מהבדיקה עולה כי בשנת 2020 הביטוי "ניכור הורי" אוזכר ב-45 החלטות שניתנו בבתי המשפט השונים לענייני משפחה. רק ב-24 החלטות נידונו לגופן טענות שעניינן המהותי הוא "ניכור הורי". ב-7 מקרים (מתוך 24) דחו בתי משפט לענייני משפחה את טענת הניכור ההורי.⁷⁷ ב-10 מקרים קיבלו בתי המשפט לענייני משפחה את טענת ניכור הורי.⁷⁸ ביתר המקרים שנידונו, 7 במספרם - לא ניתנה הכרעה חורצת, אלא הוראות לבחינת הטענה, בין היתר באמצעות מינוי גורמי מקצוע וגורמי רווחה.⁷⁹

ודוק, מתוך כלל המקרים שהוכרעה בהם טענת "ניכור הורי" בשנת 2020, 17 במספרם, נקבע כי כ-41% (7 מתוך 17) הינן תלונות שווא. מדובר במספר לא מבוטל, כמעט מחצית מהמקרים. באחד מהמקרים הנ"ל נקבע כהאי לישנא: "כעולה מהמפורט לעיל לא היה קשר, אף לא קרוב, בין טענות הניכור וניתוק הקשר בהתאם לבקשה לבין המציאות שהתבררה, מציאות בה כאמור קיים קשר קבוע בין האב לקטינות. התוצאה היא שהנתבע עשה שימוש בלתי ראוי בנוהל החדש אשר גובש על ידי נשיאת בית המשפט העליון משכך פנייה בכותרת של ניתוק קשר וניכור

⁷² ראה פנייה מטעם מרכז רקמן לקידום מעמד האשה ע"ש רות ועמנואל רקמן, הפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן בעניין "פנייה דחופה והתייחסות לנוהל טיפול בתי המשפט לענייני משפחה בהליכים דחופים שעניינם חשש לפגיעה במוגנותם של ילדים והבטחת הקשר בין הורים לילדיהם (הוראות שעה)" (22.11.2020) <https://rackmancenter.com>

⁷³ י"ס (ראש"ל"צ) 58557-04-19 האם נ' האב (פורסם בנבו, 17.06.2019), פסקה 35.
⁷⁴ Joan S. Meier et al., "Child Custody Outcomes in Cases Involving Parental Alienation and Abuse Allegations", GWU Law School Public Law Research Paper No. 2019-56 (2019), at <https://ssrn.com/abstract=3448062>.

⁷⁵ ראו הכנסת – מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי, לעיל ה"ש 1, עמ' 17.

⁷⁶ נבקש לסייג את הממצאים בכך שלא מדובר במאגר מידע רשמי ולפיכך יתכנו פסקי דין נוספים שניתנו בתקופה שנבחנה.

⁷⁷ תלה"מ (ראש"ל"צ) 23441-09-19 פלונית נ' אלמוני (פורסם בנבו, 29.12.2020), תמ"ש (ק"ש) 30301-07-17 ש' ז' נ' מ' ז' (29.12.2020), תמ"ש (ב"ש) 50914-10-20 פלוני נ' פלונית (פורסם בנבו, 24.11.2020), ה"ט (נצ"י) 27010-10-20 פלונית נ' פלוני (פורסם בנבו, 22.10.2020), תלה"מ (ת"א) 55549-09-20 א' פ' נ' צ' פ' (פורסם בנבו, 19.10.2020), תלה"מ (חי') 35042-06-18 א' ש' נ' ב' ש' (פורסם בנבו, 25.08.2020), תלה"מ (ת"א) 48811-05-20 ס' נ' א' ס' (פורסם בנבו, 27.07.2020).

⁷⁸ תלה"מ (ק"ג) 11604-12-18 פלוני נ' אלמונית (פורסם בנבו, 06.12.2020), תמ"ש (נצ"י) 6638-12-15 א' צ' נ' צ' צ' (פורסם בנבו, 12.11.2020), תלה"מ (ירושלים) 4063-07-19 נ' אלמונית (אב) נ' אלמונית (אם) (פורסם בנבו, 14.10.2020), תמ"ש (י-ם) 4833-10-14 ח' נ' ב' ח' (פורסם בנבו, 29.09.2020), תמ"ש (י-ם) 48008-03-19 פלוני נ' אלמוני (פורסם בנבו, 28.08.2020), תמ"ש (חיפה) 22102-08-16 ע' א' נ' א' א' (פורסם בנבו, 09.06.2020), תלה"מ (תל אביב-יפו) 51455-03-17 א' מ' נ' ש' כ' (פורסם בנבו, 05.04.2020), ה"ט (ראשון לציון) 47226-03-20 פלוני נ' פלונית (פורסם בנבו, 26.03.2020), תלה"מ (נצרת) 44950-12-18 פ' נ' מ' ב' (פורסם בנבו, 02.03.2020).

⁷⁹ תלה"מ (ת"א) 17292-05-19 ח' נ' י' ח' (פורסם בנבו, 07.12.2020), י"ס (ת"א) 37125-10-20 ע' א' נ' ס' פ' (פורסם בנבו, 09.11.2020), י"ס (ת"א) 48614-08-20 מ. ו' נ' י. ג' (פורסם בנבו, 08.11.2020), תלה"מ (ת"א) 46095-10-19 מ' נ' ד' מ' (פורסם בנבו, 02.07.2020), תלה"מ (ת"א) 12314-05-20 ש' ה' נ' מ' ב' צ' (פורסם בנבו, 08.06.2020), י"ס (ת"א) 27287-02-20 א' נ' א' א' (פורסם בנבו, 26.05.2020), תלה"מ (ת"א) 29666-04-19 ח' נ' א' ח' (פורסם בנבו, 20.04.2020).

הורי, חסרת בסיס, רק על מנת לזכות בדיון מהיר - הינה בגדר שימוש לרעה בנוהל כדי לזכות בקדימות דיונית על חשבון המתדיינים האחרים...⁸⁰

בעניין נוסף קבע בית המשפט לענייני משפחה בתל אביב: "כאשר האזנתי לאב, עיינתי בחוות הדעת של מכון "מפגשים" גם שמעתי את הקטינים, ברור לי לחלוטין שהאב מתקשה לראות איש מלבד את עצמו... מתרשם אני שיותר מאשר התביעה חותרת לקשר, היא חותרת להטיל "כתם" על האם בבחינת עניין מרכזי שטרם חלף מן העולם... לא מצאתי כי מדובר בניכור הורי, אלא מצאתי כי מדובר בהתנהגות הורית "דורסנית", ללא נטילת אחריות של ממש."⁸¹

אחוזים משמעותיים אלו של מקרים שנדחו בשנת 2020 יכולים להמחיש, ולו כתמונה ראשונית, את הבעייתיות במצב הנוכחי, ואת צורך לקבוע הוראות שיבטיחו הרתעה מפני שימוש לרעה בטענת ניכור הורי.

ו. הצעה להוראות שמטרתן הרתעה מפני שימוש לרעה בתופעת "ניכור הורי"

אין חולק על חשיבות נוהל נשיאת בית המשפט העליון, הכולל הוראות לנקיטת צעדים יעילים ומהירים. עם זאת, כאמור, לצד חשיבות הטיפול היעיל והמהיר בתופעת הניכור, חשוב לא פחות לפעול כנגד ניצול לרעה של טענת הניכור ההורי ככלי להשגת יתרון בסכסוך גירושין.

במצב הנוכחי, אין כל הוראה או הנחייה במקרים של שימוש לרעה בתופעת ניכור הורי. אין כל מקור שממנו יכול "הנילון", ההורה המואשם בניכור, לקבל סעד או "פיצוי" במידה ו"התלונה" על ניכור הורי תתברר כמופרכת.⁸² סבורני, כי על מנת להרתיע ולצמצם את מספר תלונות השווא והמקרים בהם הורה יעשה שימוש לרעה בטענת ניכור הורי, ראוי לשקול אימוץ הוראות מתאימות, כפי שיפורט להלן.

1. קנסות ופיצויים

יש לקבוע קנסות ופיצויים אחידים ומשמעותיים עת נמצא כי הורה עשה שימוש לרעה בטענת ניכור הורי. הוראה זו היא מחויבת המציאות, דווקא משום שבתי המשפט לענייני משפחה לא ממהרים לפסוק פיצויים בדיני משפחה. כך, למשל, בהחלטה מיום 29.12.2020 קבע בית המשפט לענייני משפחה כי מהותה של מערכת היחסים המשפחתית מאופיינת "בחופש ודרור להשמעת דעות, ביקורת וטענות בשלל דרכים ונוסחים". ולכן, קבע בית המשפט כי יש להקפיד שלא לפסוק פיצויים בתביעות לשון הרע בתוך המשפחה, וזאת כדי שלא לעודד בני משפחה להגיש תביעות האחד כלפי משנהו.⁸³ לדידי, גישה זו אינה בהכרח נכונה. דווקא בשל היות המשפחה מרחב ייחודי ורגיש וכן בשל כך שמעורבים צדדים שלישיים, הם הילדים, יש למגר את תופעת הביוש, "לשון הרע", וכן תלונות שווא, באמצעות סנקציות מרתיעות והוראות נורמטיביות לפסיקת קנסות.

2. הפקדת ערובה בבקשות למתן סעדים זמניים

בהיקש מהמשפט האזרחי בנושא של סעדים זמניים, יש לקבוע הוראות דומות בקשר לטענות שווא בדבר ניכור הורי. סעד זמני הוא סעד דיוני, מעין "תרופת חירום" שניתן למבקש עוד טרם קיומו של פסק דין.⁸⁴ תקנות סדר הדין האזרחי קובעות כי סעד זמני יותנה בהתחייבות עצמית ובערובה, לשם פיצוי בשל כל נזק שייגרם למי שמופנה

⁸⁰ תלה"מ (ראשל"צ) 23441-09-19 פלונית נ' אלמוני (פורסם בנבו, 29.12.2020), פסקה 2 בעמ' 2 לפסה"ד.

⁸¹ תלה"מ (ת"א) 48811-05-20 ה. ס. נ' א. ס. (פורסם בנבו, 27.07.2020), עמ' 5 החל מפסקה 2.

⁸² יצוין, כי דילמה זו מקבלת חשיבות בעיקר עת בספטמבר 2019 ביטלה נשיאת בית המשפט העליון, כבוד השופטת אסתר חיות נוהל לטיפול בטענות של "ניכור הורי" בסכסוכי משמורת, שיזמה סגנית נשיא בתי המשפט לענייני משפחה במחוז המרכז, השופטת רבקה מקייס, שמטרתו הייתה "להקשות" על מנת למנוע תלונות שווא. ראו הכנסת – מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי, לעיל ה"ש 1.

⁸³ תמ"ש (ת"א) 55396-05-19 ט' נ' מ' א' (פורסם בנבו, 27.12.2020), ראה גם א' שנהר דיני לשון הרע 113, 132 (1997).

⁸⁴ ד' שורץ "סעדים זמניים - קווים מנחים להפעלת שיקול הדעת השיפוטי" מחקרי משפט יג 441, 456. חסרה שנה

אליו הצו זמני כתוצאה ממתן הצו. על פי התקנות, הסעד הזמני ייכנס לתקפו רק עם הפקדת כל הערובות שעליהן הורה בית המשפט, זולת אם בית המשפט הורה אחרת מטעמים מיוחדים.⁸⁵ בדומה, ומקל וחומר, גם במקרה בו אנו עוסקים, ובטרם ניתנים סעדים זמניים וסנקציות עת נשמעת טענת ניכור - יש להורות למבקש הסעד (הטוען לניכור) להפקיד ערובה או התחייבות עצמית. דרישה זו להפקדת בטוחה עשויה לסייע בהפחתת תלונות שווא.

3. מקורות ל"פיצוי" והתרעה

בהיקש מהמשפט הפלילי, יש לקבוע מקורות ל"פיצוי" והתרעה במצב של "תלונת שווא".⁸⁶ תלונת שווא בגין עבירה פלילית היא תופעה מוכרת הן ככלי סחיטה, הן ככלי נקמני והן ככלי אפקטיבי, בכל הקשור לניהול הליכים בבתי המשפט לענייני משפחה.⁸⁷ לפיכך, כאשר נמצא שאחד ההורים הגיש תלונת שווא במטרה בגין עבירה פלילית כנגד ההורה האחר, הדבר עשוי להצדיק שלילת משמורת.⁸⁸ אטען כי ניתן ליישם זאת גם בהקשר של תלונת שווא בגין ניכור הורי. יתכן כי שימוש לרעה בתופעה כה קשה ובכלל זה חשיפת הילדים לריק לגורמי רווחה, לאנשי מקצוע, להליכים מפרכים ולמתח נפשי – מצדיק, במקרים מסוימים, שלילת משמורת.

4. ענישה

מוצע לקבוע הוראות הרתעה זהות לסנקציות המוטלות על הורה שטענת ה"ניכור" שנטענה כנגדו נמצאה נכונה. כך, מוצע לקבוע כי שימוש לרעה בתופעת ניכור הורי יכול לגרום להטלת סנקציות דומות על הטוען לשווא, כגון הגדלת מזונות או שלילת משמורת.

כך, בדיוק כשם שמייחסים חשיבות (מוצדקת) לטיפול מיידי ומהיר בתופעת הניכור ההורי, עד כדי "עבירה פלילית", יש להסדיר מענה מתאים ל"תלונת שווא" בדבר ניכור הורי, שהוגשה ממניעים נקמניים, טקטיים ו/או כלכליים. במסגרת אסדרה זו, יש לשקול ולהתייחס לכך שמצב זה מעמיד את ההורה "החשוד" תחת מתקפת "ביוש", וכרוך בהליכים קשים להוכחת "חפותו" הכוללים הוצאות כלכליות, טיפולים, עירוב גורמי רווחה, תעצומות נפשיות, נזקים תדמיתיים וכו'. כיום, אין מקור כלשהו ל"פיצוי" ההורה אשר עבר מסכת הליכים מתישים ויקרים רק על מנת להגן על עצמו בבחינת "חף מפשע". זאת ועוד, כאשר הורה אחד משמיע את טענת הניכור ההורי, הנטל עובר לפתחו של ההורה השני להוכיח את "חפותו".⁸⁹ זאת, בניגוד למשפט הפלילי, המטיל על המדינה את נטל השכנוע בדבר אשמו של הנאשם ברמה שמעבר לכל ספק סביר,⁹⁰ וכן, בניגוד לכלל הראייתי הבסיסי הרווח במשפט האזרחי, בבחינת "המוציא מחברו עליו הראייה".⁹¹

ז. סיכום והצעות למחקר עתידי

"כאשר הורה אוחז שלא כדין ב"דגל" הניכור ההורי, אין הוא רק חוטא ב"חטאים קטנים" של השחתת זמנו וכספו של הצד שכנגד/בזבוז זמנו של הציבור הוא זמנו של בית-המשפט, אלא בעיקר מפריע למי שזקוק לסעד באמת והם אותם הורים מנוכרים".⁹²

⁸⁵ תקנה 96 לתקנות סדר הדין האזרחי, תשע"ט-2018.

⁸⁶ ראו למשל ס' 243, ס' 77, ס' 81 לחוק העונשין, תשל"ז-1977, ס' 9 לחוק מניעת הטרדה מאיימת תשס"ב-2001. ראה גם ב' סג'ירו הרשעת הפנים מפשע בישראל ובעולם : גורמים ופתרונות (2014).

⁸⁷ ד' רוזנטל "מאסר ללא תנאי" וואלה (18.03.2021) <https://finance.walla.co.il/item/3424031>.

⁸⁸ י' מזא"ה, תלונת שווא בגין פגיעה בילדים והשפעתם על קביעת המשמורת והאחריות ההורית, יואב מזא"ה, תלונת שווא, הפגיעה בנילון והזכות לסעד" דין ומדע 135.

⁸⁹ ראו הכנסת – מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי, לעיל ה"ש 1, עמ' 18-19.

⁹⁰ ע"פ 339/80 עדיקה נ' מדינת ישראל, פד לד (2), 106, 112.

⁹¹ ע"א 2781/93 דעקה נ' בית חולים "כרמל", חיפה, פ"ד נג(4) 526 (1999).

⁹² תלה"מ (ת"א) 13196-11-18 ל. ב נ' ח. ב (פורסם בנבו, 30.01.2019), פסקה 35.

כאמור, הורה אשר טוען טענת שווא בדבר ניכור הורי, גורם לבזבוז זמנם וכספם של בית המשפט, של הציבור ושל הצד השני. טענה זו פוגעת בפרטיותו, בכבודו, בשמו הטוב וברגשותיו של ההורה האחרת, והחמור ביותר – היא מסבה נזקים לילדים, שצריכים להיות "השחקנים הראשיים" במלחמות ההורים, ובכלל זה לעבור הליכים של תחקור, אבחנות, מינוי עו"ס, מינוי אפוטרופא לדין וכו'.

על כן, וכשם שמייחסים בתי המשפט חשיבות למיגור תופעת ניכור ההורי על כל חומרתה, ובצדק, כך יש לחשוב על אמצעים הרתעתיים למניעת תלונת שווא בדבר ניכור הורי. ודוק, אפשר שהנזק של "המנוכר האמיתי" אינו גדול מזה של "המואשם בניכור" על לא עוול בכפו, אולם תלונת שווא על ניכור הורי עשויה להעמיד את הצד ה"מואשם" תחת הליכים מביישים, קשים ומתישים. זאת ועוד, הותרת המצב על כנו, בכל הקשור לתסמונת הניכור הורי, המאופיינת לעיתים כתופעה מגדרית – תביא להפרת האיזון המתבקש, הרצוי והראוי בין נשים לגברים בתחום דיני המשפחה.⁹³

הנוהל שהתוותה נשיאת בית המשפט העליון הוא נוהל חשוב במעלתו, להבטחת אחידות בין בתי המשפט השונים ומתן מענה ראשוני יעיל ומהיר שעה שקיים חשש לפגיעה בקשר בין הורים לילדיהם. ברם, לצד זאת וכפי שנטען במאמר זה, חשוב לא פחות לפעול כנגד ניצול לרעה של טענת הניכור ההורי המועלית משיקולים זרים במהלך סכסוך משפחתי.

כבסיס למחקר עתידי והרחבה של מחקר זה, מוצע לערוך ניתוח איכותני וכמותי של פסיקה בתחום "ניכור הורי", המשתרע על תקופת זמן ממושכת, ובכלל זה בדיקה סטטיסטית של ארבעה פרמטרים עיקריים: מיהו הצד הטוען לניכור (אב או אם), הסממנים הנטענים לניכור הורי, מה הן הסנקציות שהוטלו על הצד "המואשם", וכן האם טענת הניכור נמצאה כ"אמיתית", ובמידה שלא – מה הסנקציה שהוטלה על ההורה שהגיש "תלונת שווא".

⁹³ ראו בע"מ 919 פלוני נ' פלונית (פורסם בנבו, 19.07.2017).